

Het Verhaal van Woerden

Verhaal 24 Cholera in Woerden

Dodelijke ziekte

Mensen hebben altijd te maken met bedreigingen van de gezondheid. Sommige van die bedreigingen uiten zich via grote uitbraken van besmettelijke en vaak levensbedreigende ziektes. In de middeleeuwen zijn dat de voortdurende plaag van de melaatsheid (lepra) en de regelmatige uitbraak van de pest ("Zwarte Dood"). Dat laatste is een epidemie die veroorzaakt wordt, zo weten we nu, door een bacterie-infectie. Deze "gesel Gods" maakte ook in de 17e eeuw nog slachtoffers. Elke eeuw heeft zijn 'eigen' ziektes, zo lijkt het. In de 18^e eeuw heerst de pokken en de meest dodelijke ziekte van de 19^e eeuw is de cholera. In 1832, 1849, 1859 en 1866 zijn er landelijk grote uitbraken van cholera. Ook aan Woerden en omgeving gaan die niet voorbij.

Cholera

Cholera is een acute, besmettelijke darmziekte. Hij komt oorspronkelijk uit India en verspreidt zich naar Europa. De ziekte ontstaat door een bacterie. In die jaren weet men nog niet van het bestaan van bacteriën af. Pas in 1883 ontdekt Robert Koch deze microscopisch kleine vormen van leven. De ziekmakende bacteriën houden zich vooral op in het slechte drinkwater van steden en stadjes als Woerden. Met name de arme mensen drinken hier het water uit de Rijn of uit poldersloten. Maar in datzelfde water doen ze de was, storten ze vuil en verdwijnt plas en poep. Een walhalla voor de ziekmakende bacterie. De cholera verspreidt zich ook door besmetting via voedsel of via rechtstreeks contact tussen zieke en gezonde mensen.

Epidemie

De cholera-epidemie van 1832 komt via Duitsland naar Nederland. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken geeft de gemeentes tips en maatregelen ter voorkoming of bestrijding van de ziekte. In Woerden wordt een "cholera commissie" opgericht die ook werkt voor Barwoutswaarder en Rietveld. Er komt een soort ziekenhuis en quarantaineruimte in het Hervormd Weeshuis aan de Havenstraat. Maar als de cholera echt uitbreekt meldt zich daar niemand. Alle slachtoffers worden thuis verzorgd.

De ziekte houdt in 1832 in Woerden stevig huis. Ongeveer vijftig mensen krijgen cholera, waarvan de helft overlijdt. Ook in 1833 sterven er nog mensen aan de ziekte. In Barwoutswaarder overlijden twee personen en in Rietveld één. Over het verloop van de ziekte in Harmelen en Kamerik weten we ook iets. In Zegveld heeft het gemeentebestuur al vroeg maatregelen genomen en zijn er, voor zover we weten, geen slachtoffers gevallen.

Nog meer ellende

De cholera-epidemie van 1849 is veel heviger. Het Woerdense stadsbestuur heeft dan, in tegenstelling tot 1832, niet of nauwelijks maatregelen genomen. Alleen de kermis, een mogelijke besmettingshaard, wordt afgelast. In Woerden worden 235 mensen ziek, waarvan er 128 overlijden. Ook in Zegveld is er sterfte: zes van de acht door cholera getroffen inwoners sterven. Bij de volgende grote epidemie, die van 1859, is het aantal cholerapatiënten minder, namelijk 76. Maar het aantal sterfgevallen is relatief hoog: 49. Ook Harmelen wordt door deze cholera-uitbraak zwaar getroffen met 33 overledenen op een totaal van 55 patiënten. Van Kamerik zijn geen gegevens beschikbaar, maar te vrezen valt dat ook daar het aantal slachtoffers aanzienlijk is. De zwaarste epidemie in Woerden is die in de zomer van 1866. Er komen 93 mensen, vooral werklieden, kinderen en militairen van het garnizoen te overlijden. Dat is meer dan de helft van de 178 besmette Woerdenaars. Aan Zegveld, Kamerik en Harmelen daarentegen gaat de ziekte in dat jaar volledig voorbij.

Beheersing

Vanaf het eind van de 19e eeuw neemt het aantal epidemieën in Nederland en ook in Woerden sterk af. Dat komt deels door de vergroting van de medische kennis, zodat veel ziektes beter bestreden en voorkomen kunnen worden. Maar het heeft ook te maken met nieuwe wetgeving, zoals de Gezondheidswet van 1902 en de Woningwet van 1903. Daarin staan technische maatregelen die de hygiëne van de bevolking moeten bevorderen.

Heel belangrijk is natuurlijk de verbetering van de drinkwatervoorziening. In Woerden komt in 1907 een drinkwaterleidingbedrijf tot stand met een watertoren aan de Oostsingel. Met behulp van de zwaartekracht kan er zo voldoende druk in het waterleidingnet blijven, zodat het water thuis uit de kraan loopt als je die opendraait. De herkomst van het water is vaak een diepgelegen bron die niet door menselijke activiteit is vervuild. Met grote pompen wordt het water in het vat bovenin de toren gebracht en van daaruit stroomt het naar de aansluitingen in huizen en gebouwen. In Kamerik, Harmelen en Zegveld worden ook pompen gebouwd die vanuit een diepe bron zuiver en gezond water oppompen. Daar regelt de pomp de waterdruk, en niet de zwaartekracht via een watertoren. In de jaren '30 sluiten ook deze gemeentes zich bij een groter drinkwaterleidingbedrijf aan.

Meer weten?

Algemeen:

- Hart, P.D 't *Utrecht en de cholera 1832-1910* (Zutphen, 1990)
- Noordegraaf, Leo, en Gerrit Valk *De Gave Gods: de pest in Holland vanaf de late middeleeuwen* (Bergen, 1988)

Woerden en omgeving:

- Plomp, Nico *Ziekenzorg in Woerden* (Woerden, 1980)

Rechten

Het geheel of gedeeltelijk overnemen van de tekst is toegestaan onder vermelding van "Bron: Het Verhaal van Woerden".